

Politička interpretacija Platonove Države

Hiršman, Ema

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:091591>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-16**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i filozofije

Ema Hiršman

Politička interpretacija Platonove *Države*

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Zdravko Perić

Osijek, 2019.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za filozofiju

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i filozofije

Ema Hiršman

Politička interpretacija Platonove *Države*

Znanstveno područje: humanističke znanosti, znanstveno polje: filozofija,

znanstvena grana: filozofija politike

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Zdravko Perić

Osijek, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 12. rujna 2019.

JMBAG: 0122221323

Sažetak

Platonovo djelo Država jedno je od najvažnijih djela grčke filozofije, ali i filozofije politike općenito. U njoj Platon iznosi svoja stajališta o idealome državnom uređenju na čijem prijestolju mogu vladati jedino filozofi jer jedino oni posjeduju istinsku pravednost. Za ostvarivanje te istinske pravednosti potrebno je ujedinenje triju osobina duše: mudrosti, hrabrosti i samodiscipline. Nadalje, filozofi jedini posjeduju i isinsko znanje, dok drugi posjeduju samo mnijenje. Filozofima to znanje omogućava i da se ponekad posluže takozvanom plemenitom laži kako bi postigli neke veće ciljeve. Platon također donosi i svojevrsnu kritiku umjetnosti, točnije pjesništva, koje često može imati loš utjecaj na građane, a samim time i na državu.

Ključne riječi: Platon, država, pravednost, plemenita laž, filozofija politike

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Platon.....	2
3. Platonova <i>Država</i>	3
4. Pravednost kao osnova Platonove političke filozofije	4
5. Povezanost pojedinca i države	9
6. Ustrojstvo države i najbolji vladari	11
7. Politička opravdanost »plemenite laži«.....	13
8. Uloga umjetnosti u Platonovoj <i>Državi</i>	16
9. Zaključak.....	18
10. Popis literature.....	19

1. Uvod

Možda najvažniji grčki filozof Platon, piše krucijalno djelo *Država*. Djelo je to koje je ostavilo velik trag na sveukupnu filozofiju uopće, a najznačajnije je po svojoj političkoj sastavnici. Upravo u ovome djelu sadržana je jedna od prvih zamisli države kao zajednice koja funkcionira i danas, no u nešto drugačijem obliku. Platon je državu zamislio kao idealnu, u kojoj sve funkcionira kako treba i svatko obavlja svoj posao. Danas smo svjedoci da takva država ne postoji, ali sama misao o takvoj državi izazito je bitna za povijest filozofije. U ovome radu promatra se upravo ovo Platonovo krucijalno djelo, odnosno njegova politička sastavnica. Rad započinje predstavljanjem samoga Platona, odnosno njegova života i životnih uzora te svjetonazora, zatim je predstavljena Platonova *Država* putem najosnovnijih informacija o djelu, a u četvrtome poglavlju govori se o pojmu pravednosti kao osnovnom pojmu Platonove političke filozofije. Glavna tematika petoga poglavlja jest povezanost pojedinca i države, odnosno njihova međuovisnost. Nakon te analize slijedi prikaz Platonovog ustrojstva države te predstavljanje najboljih vladara i njihovih osobina. Na tu tematiku nadovezuje se i prikaz takozvane “plemenite laži” i njezine eventualne političke opravdanosti. Na samome kraju analizirana je uloga umjetnosti u državi te se otvara pitanje trebaju li uopće državi umjetnici.

2. Platon

O Platonovom životu ne zna se mnogo. Rođen je 428. ili 427. godine prije Krista u Ateni, a pravo ime mu je Aristoklo dok je Platon samo nadimak¹. Služio je vojsku u konjici i pretpostavlja se da je sudjelovao u nekim pohodima zadnjih godina Peloponeskog rata ili u kasnijem Korintskom ratu protiv Sparte.² Bio je Sokratov učenik do svoje 28. godine i Sokratove smrti, nakon čega se povukao u Euklidu u Megaru, odakle je putovao u Kirenu, Italiju i Egipat.³ Sokrat je na njega ostavio dubok trag: »Susret sa Sokratom za Platona je bio poput udara munje. Priča se da se u svojoj dvadesetoj godini bavio samo poezijom i da se jednoga dana zaputio u teatar kako bi nastupio na pjesničkom natjecanju i odjednom ugledao Sokrata kako govori grupi mladića. Odmah je izabrao starca za novog duhovnog vođu; spalio je pjesme i krenuo za njim.«⁴ Platon je bio razočaran tadašnjom vladavinom „Tridesetorice“ te nije htio sudjelovati u političkom životu. Smatrao je da će sretnije vrijeme za ljudski rod nastupiti kada filozofi (oni koji posjeduju istinu) postanu vladari. Osnovao je Akademiju koja je trebala obrazovati one koji bi trebali vladati (filozofe): »razumijevanje onoga ispravnoga za pojedince i državu moguće je dosegnuti samo strogim obrazovanjem i slobodnim traganjem za istinom«. Platon je bio razočaran tadašnjom vladavinom „Tridesetorice“ te nije htio sudjelovati u političkom životu. Smatrao je da će sretnije vrijeme za ljudski rod nastupiti kada filozofi (oni koji posjeduju istinu) postanu vladari. Osnovao je Akademiju koja je trebala obrazovati one koji bi trebali vladati (filozofe): »razumijevanje onoga ispravnoga za pojedince i državu moguće je dosegnuti samo strogim obrazovanjem i slobodnim traganjem za istinom«. ⁵ Na tadašnju političku situaciju i vladare utjecalo je više učenika Akademije, a čak je i sam Platon nekoliko puta pokušao utjecati na filozofsko obrazovanje vladara, ali uglavnom neuspješno. Ipak, ti pokušaji svakako su važni u razumijevanju njegovih političko-filozofskih zamisli.⁶ Platon je umro 348. ili 347. godine prije Krista.⁷

---

¹ Kokić, Tonći, *Pregled antičke filozofije* (Zagreb: Naklada Breza, 2015.), str. 139.

² Kokić, *Pregled antičke filozofije*, str. 139.

³ Isto, str. 139.

⁴ De Srescenzo, Luciano, *Povijest grčke filozofije*, s talijanskog prevela Jelena Butković (Zagreb: Znanje, 2012.) str. 216.

⁵ Kokić, *Pregled antičke filozofije* str. 139.

⁶ Isto, str. 140.

⁷ Isto, str. 139.

3. Platonova *Država*

O Platonovom životu ne zna se mnogo. Rođen je 428. ili 427. godine prije Krista u Ateni, a pravo ime mu je Aristoklo dok je Platon samo nadimak⁸. Služio je vojsku u konjici i pretpostavlja se da je sudjelovao u nekim pohodima zadnjih godina Peloponeskog rata ili u kasnijem Korintskom ratu protiv Sparte.⁹ Bio je Sokratov učenik do svoje 28. godine i Sokratove smrti, nakon čega se povukao u Euklidu u Megaru, odakle je putovao u Kirenu, Italiju i Egipat.¹⁰ Sokrat je na njega ostavio dubok trag: »Susret sa Sokratom za Platona je bio poput udara munje. Priča se da se u svojoj dvadesetoj godini bavio samo poezijom i da se jednoga dana zaputio u teatar kako bi nastupio na pjesničkom natjecanju i odjednom ugledao Sokrata kako govori grupi mladića. Odmah je izabrao starca za novog duhovnog vođu; spalio je pjesme i krenuo za njim.«¹¹ Platon je bio razočaran tadašnjom vladavinom „Tridesetorice“ te nije htio sudjelovati u političkom životu. Smatrao je da će sretnije vrijeme za ljudski rod nastupiti kada filozofi (oni koji posjeduju istinu) postanu vladari. Osnovao je Akademiju koja je trebala obrazovati one koji bi trebali vladati (filozofe): »razumijevanje onoga ispravnoga za pojedince i državu moguće je dosegnuti samo strogim obrazovanjem i slobodnim traganjem za istinom«. Također je prisutna i podjela ljudi na staleže, a sreća kolektiva stavlja se ispred sreće pojedinca. Tako je u *Državi* uočljiv i problem zanimerivanja pojedinca koji se gubi pred interesom mase.

Platon je stvarao u četiri faze, a one se dijele s obzirom na vremenski period nastanka. Tako razlikujemo spise sokratskog doba, spise prijelaznog doba te spise zrelog i kasnog doba. Djelo *Država* pripada u razdoblje zrelog doba.¹²

---

⁸ Kokić, Tonći, *Pregled antičke filozofije* (Zagreb: Naklada Breza, 2015.), str. 139.

⁹ Kokić, *Pregled antičke filozofije*, str. 139.

¹⁰ Isto, str. 139.

¹¹ De Srescenzo, Luciano, *Povijest grčke filozofije*, s talijanskog prevela Jelena Butković (Zagreb: Znanje, 2012.) str. 216.

¹² Isto, str. 173.

4. Pravednost kao osnova Platonove političke filozofije

Na samome početku ovoga poglavlja bilo bi dobro definirati sam pojam pravednosti. Kao najrelevantniju definiciju bilo bi dobro uzeti onu Vladimira Filipovića koju donosi u svojem *Filozofijskom rječniku*, a koja je zapravo definicija pravednosti po samome Platonu: »Pravednost (grč. dikaiosyne, lat. iustitia), najviša stožerna krepost (v.) koja se sastoji u međusobnu skladu ostalih – mudrosti, hrabrosti i umjerenosti, što počiva na razdiobi duše i od svakoga građanina u državi traži da ispunjava onu dužnost koja mu pripada.«¹³ Pojam pravednosti veže se, ne samo uz političku filozofiju i etiku, već i uz, primjerice, ekonomske znanosti te pravnu filozofiju.¹⁴ Svaka od spomenutih disciplina izučava jedan dio pravednosti; tako ekonomske znanosti proćavaju učinke koje bi pravednost trebala proizvesti, politička filozofija govori o pravednoj raspodjeli dobara, dok se etika, odnosno moralna filozofija, ali i pravna filozofija bave pitanjem supstancije ovoga pojma i njegove povezanosti s pravom općenito te zakonima.¹⁵ U ovome radu ključna je uloga pravednosti u okviru političke, a s time i usko povezane, moralne filozofije. Kako bi se mogao promatrati Platonov pojam pravednosti kao vrhovne kreposti, treba imati na umu i povezanost Platonove misli s njegovim učiteljem, Sokratom, koji je na njega ostavio velik utjecaj. Sokrat u svojem dijalogu s Kritonom iznosi svoj zaključak (zajedno s bogatim Atenjaninom koji ga je pokušao nagovoriti da pobjegne iz zatvora) kako se nikada ne smije vraćati nepravda za nepravdu.¹⁶ Nadalje, Platon pojam pravednosti objašnjava već u prvoj knjizi *Države*, odnosi u njoj donosi svojevrsni uvod u navedenu problematiku. On pojam pravednosti stavlja u kontekst društva, odnosno kolektiva, kojemu pridonosi svaki pojedinac. Već u prvome poglavlju Platon objašnjava kako je pravednost najviša krepost, odnosno vječna i nepromjenjiva istina.¹⁷ Kako bi se ona postigla potrebne su određene djelatnosti koje su imanentne čovjekovoj duši: spoznaja, poduzetnost i požuda. Svaka od tih triju djelatnosti ima mogućnost postati krepost, odnosno svaka ima svoj put kojim može postati krepošću, a ti putovi su mudrost, hrabrost i samodisciplina.¹⁸ Tek kada

---

¹³ Filipović, Vladimir, *Filozofijski rječnik* (Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1984.) str. 261.

¹⁴ Vuchetich, Laurenz, *Pravednost I pravičnost u filozofiji prava*, u: *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, Vol. 41. No. 85, 2007., Zagreb, str. 47-76, na str. 49.

¹⁵ Vuchetich, *Pravednost I pravičnost u filozofiji prava*, u: *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, Vol. 41. No. 85, 2007, str. 49.

¹⁶ Isto, str. 54.

¹⁷ Platon, *Država* (Zagreb: Naklada Jurčić, 2001.) str. 45.-80.

¹⁸ Vuchetich, *Pravednost I pravičnost u filozofiji prava*, u: *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, Vol. 41. No. 85, 2007., str. 47-76, na str. 55.

takve tri kreposti postanu dio duše te počinju ispunjavati svaka svoj zadatak u pravoj mjeri, duša u takvome stanju dobiva svoju najveću krepost, odnosno pravednost.

Nadalje, upravo s dušom, odnosno pravilnim rasporedom obavljanja zadataka svakog njezinog dijela, može se usporediti i Platonova zamisao o raspodjeli rada unutar države.¹⁹ Njegova zamisao bila je da svatko obavlja onaj posao za koji je sposoban, odnosno da svatko čini ono što najbolje umije (idiopragija). Također, već se u prvoj knjizi putem dijaloga Sokrata i Polemarha otkriva kako Sokrat zaključuje da Polemarh smatra pravednim dati svakome ono što mu pripada. Ta formulacija važna je jer se ona proteže dalje kroz povijest putem kasnijih djela grčkih stoika, ali i nekih rimskih pravnikâ, primjerice Ulpianus²⁰. U takvim formulacijama snažno je naglašena etička dimenzija prava, dok je ona znanstvena u drugome planu.

Nadalje, već u prvoj knjizi dolazi i do prvih “problema” vezanih uz pitanje pravednosti. Naime, Trazimah napada Sokrata svojom tvrdnjom kako se ne isplati biti pravedan, odnosno kako je pravednost zapravo interes jačega - nepravednik ima veću korist od pravednika. Sokrat ga nastoji uvjeriti u suprotno i dokazati mu kako se ipak isplati biti pravedan, a u tome se očituje i Sokratova temeljna misao, a to je da biti dobar znači biti pravedan. Ipak, znanje je ta vrlina koja nam pomaže da budemo pravedni, a samim time i dobri.²¹ Trazimah govori kako je pravednost pohlepa za što većim posjedovanjem, odnosno kako ljudi žele imati što više. Sokrat, nasuprot tome, smatra kako je pravednost jednakost svih te da oni slabi i nemoćni (oni najugroženiji) trebaju biti zaštićeni.²² Za već spominjanu pohlepu za što većim posjedovanjem Platon koristi pojam *pleonexie*. Taj pojam stoji nasuprot pojma pravednosti u smislu jednakosti. Ipak, čak i oni kojima *pleonaxia* predstavlja glavni životni motiv moraju zadržati minimum pravednosti kako bi došli do svojih ciljeva.²³ Svako ljudsko biće po naravi teži vrlini koja predstavlja puninu savršenosti. Upravo zato nepravda sama po sebi ne može ostati životni motiv, u kojemu god obliku ona bila.²⁴ Sokrat govori kako je pravednost vrlina duše, odnosno vrsnoća koja jamči uspješnost te da jedino može biti zadovoljan onaj koji živi dobro i kreposno, a da će nesretan i nespokojan biti onaj koji živi suprotno od toga.²⁵

---

¹⁹ Isto, str. 47-76, na str. 55.

²⁰ Isto, str. 55.

²¹ Isto, str. 55.

²² Zovko, »Uvod« u: Platon, *Država*, str. 14.

²³ Isto, str. 14.

²⁴ Isto, str. 14.

²⁵ Isto, str. 15.

U drugoj knjizi *Države* Sokrat i Glaukon nastavljaju raspravljati o pravednosti, točnije o pravednim postupcima kojima nitko (prema Glaukonu) ne teži po svojoj prirodi. Ovdje daje primjer, odnosno priča priču o Gigi, praocu lidijskog kralja koji je pronašao zlatni prsten koji mu je omogućavao da bude nevidljiv kada bi to htio. Tako je iskoristio taj prsten kako bi činio nepravdu – priskrbio si je kraljevu ženu, kralja je ubio i sam je postao kralj.²⁶ Taj primjer daje kako bi dokazao da »teži svako biće za moći, kao za nečim dobrim, ali ga zakon silom navraća, da poštuje jednakost.«²⁷ Također, Glaukon ističe kako ugled i priznanje lakše stječe nepravednik nego pravednik. To nam potvrđuje životna praksa. Pravednik često i nije istinski pravednik, već osoba koja se pravi da živi u skladu s pravednošću, a zapravo nije istinski pravednik. Sokrat smatra da je zadaća filozofije »razotkriti, iznijeti na vidjelo pravu razliku između kontingentnosti pričina, odnosno prividno stvorenog dojma, te savršenosti etičkih normi kojih se trebamo pridržavati u svakodnevnome životu.«²⁸ Nadalje, Sokrat govori o »zdravom« i »inficiranom« polisu. Kao rezultat ljudske potrebe za zajedničkim suživotom nastaje »zdravi« polis. U njemu svatko obavlja svoj posao te nema potrebe za vladavinom. Pri raspodjeli dobara svatko dobiva ono najosnovnije (stan, hrana, odjeća), a mogućnost nasilja i pohlepe je isključena. Ovdje je opet vidljiva pravednost kao osnovna vrlina prema kojoj sve mora biti postavljeno. Nasuprot »zdravom« polisu postoji i onaj koji je njegova suprotnost - »inficirani« polis. Takav polis je zapravo primjer raskalašene države u kojoj se ljudske potrebe sve više proširuju pa si tako ljudi počinju, primjerice, nabavljati ležajeve, stolove i slično. Ovdje je problematična činjenica da u takvom polisu sve više dolaze do izražaja socijalne razlike među stanovništvom. Kako se razvija pohlepa, tako se povećava i potreba za što većim posjedovanjem imovine što pak dovodi i do prvih ratovanja u kojima su počinjene velike nepravde.²⁹ Sokrat nadalje ističe i važnost obrazovanja putem kojega se stječu predispozicije za hrabrost, ali i težnja za ljubavi prema znanju i mudrosti te se ta harmonija duha kao takva prenosi i na čitav polis kao mjesto zajedničkog suživota.³⁰ Nadalje, Platon (putem Sokrata) govori kako je država dobra ukoliko je osnovana kako treba, točnije ističe one (već spomenute) kardinalne vrline koje bi polis trebao imati:

» - Nadam se dakle, da ću to ovako naći. Mislim, da nam je država savršeno dobra, ako je doista kako treba osnovana.

---

²⁶ Platon, *Država*, str. 83.-84.

²⁷ Isto, str. 83.

²⁸ Zovko, »Uvod« u: Platon, *Država*, str. 18.

²⁹ Isto, str. 19.

³⁰ Isto, str. 21.

- Svakako.
- Očito je mudra, hrabra, trijezna i pravedna.«³¹

Svaka od navedenih vrlina traži dodatno pojašnjenje. Tako prva vrлина, mudrost (*sophia*), označava »dobru upućenost (*euboulia*), ali ne onu koja je svojstvena tehničkom i stručnom znanju, nego koja se u prvom redu odnosi na polis kao cjelinu i na upravljanje njime.«³² Iduća vrлина je hrabrost koja je definirana kao »postojana ustrajnost u ispravnom mnijenju (*orthodoxa*), odnosno stavu, o onome, pred čime strahujemo i čega se bojimo.«³³ Nakon nje dolazi trijeznost, odnosno suzdržanost (kako navodi Jure Zovko u svojem *Uvodu* u Platonovu *Državu*) koja »predstavlja istinski sklad (*symphonia*) i harmoniju duše, do kojih se dolazi vlastitim samonadvladavanjem (*kreitto heautou einai*), odnosno obuzdavanjem i kontrolom osobnih naslada i požuda (*hedonon tinon kai epithymion enkrateia*).«³⁴ Ta vrлина svojstvena je svim staležima polisa, a očuvanje sloge između vladara i njihovih podanika jest jedna od njezinih temeljnih zadaća. Na samome kraju, točnije kao kruna svih kreposti, dolazi pravednost koja svoju punu svjetlost doživljava tek kao rezultat sustavnog odgoja i obrazovanja. Bitno je istaknuti kako je podjela rada među staležima polisa osnovno načelo Platonove pravednosti:

» - I tako bi se dakle nekako priznavalo, da je pravednost u tome, da čovjek svoje ima i vrši ono što mu pripada.«³⁵

Takva odredba pravednosti ukazuje na njezin društveni kontekst. Građani trebaju razvijati svijest suodgovornosti za opće blagostanje i individualnu sreću, dok bi trebali izbjegavati egoistički nagon (*pleonexiu*) jer se njime najizrazitije narušava jednakost i ravnopravnost građana.³⁶ Samo onaj građanin koji nije odgojen u duhu pravednosti može počinuti nedjela kao što su prijevara, izdaja, zapostavljanje roditelja i slično. Pravednost pojedinca preduvjet je i za pravednost čitave države:

» - Dakle se i pravedan čovjek po samom pojmu pravednosti ništa ne će razlikovati od pravedne države, nego će biti jednak.«³⁷

---

³¹ Platon, *Država*, str. 161.-162.

³² Zovko, »Uvod« u: Platon, *Država*, str. 22.

³³ Isto, str. 22.

³⁴ Isto, str. 22.

³⁵ Platon, *Država*, str. 169.

³⁶ Zovko, »Uvod« u: Platon, *Država*, str. 23.

³⁷ Platon, *Država*, str. 171.

Nadalje, postoje tri različite funkcije duše, odnosno dijela duše (razumski, požudni i voljni) koji su međusobno povezani na način da među njima treba vladati sklad i harmonija koja se postiže tako što razumski dio upravlja nad drugim dijelovima duše.³⁸ Razumski dio najviše se ističe jer jedino on raspolaže znanjem koje je korisno i dobro za svaki dio duše pa u konačnici i za dušu u cjelini. Tu harmoniju je bitno istaknuti jer narušavanjem nje dolazi i do potiskivanja pravednosti, odnosno počinje prevladavati nepravda, a samim time dolazi i do narušavanja »zdrave« države. U duši mora vladati prirodni red, a upravo vraćanje tog prirodnog reda jest svrha obrazovanja.³⁹ Ta uspostava reda u duši pojedine osobe jest preduvjet i za ostavarenje reda u polisu jer se život pojedinca oslikava na život cjelokupnog polisa, odnosno države. Kako bi u državi vladala pravednost koja je vođena mudrošću, prema Platonu, jedini istinski vladari (upravitelji države) bi trebali biti filozofi.⁴⁰ O njima će biti opširnije rečeno i u nastavku teksta. Težnja za dobrim, kako u teoriji tako i u praksi trebala bi biti osnovna misao vodilja ljubitelja istinskog znanja: »Ideja dobra udjeljuje bitku njegovo postojanje, a istodobno svim stvarima i predmetima omogućuje da budu pristupačni ljudskom razumu.«⁴¹ Ideja dobra za Platona je izvor sretnog i blaženog života, što posebice naglašava na kraju sedme knjige *Države*.⁴²

---

³⁸ Zovko, »Uvod« u: Platon, *Država*, str. 25.

³⁹ Isto, str. 25.

⁴⁰ Platon, *Država*, str. 216.

⁴¹ Zovko, »Uvod« u: Platon, *Država*, str. 30-31.

⁴² Platon, *Država*, str. 274.

5. Povezanost pojedinca i države

Prema Platonu, izrazito je važna veza između pojedinca i države. Svako ponašanje pojedinca preslikava se na državu. Sreća polisa ujedno znači i sreću njezinih građana, odnosno »najbolji mogući polis je ujedno i sretan grad.«⁴³ Između pojedinca i države vlada sklad: »Polis pokazuje u velikome ono što je pojedinac u malome.«⁴⁴ Ako pojedinac nanosi štetu drugome građaninu, onda ujedno šteti i samoj državi. Ipak, treba imati na umu da ono što je ljudski dobro ne znači nužno i da je dobro u političkom smislu. Naime, pojedinac je, kao građanin, dio cjeline, odnosno polisa. Dobrobit pojedinca ima manju težinu od dobrobiti polisa te zbog toga, primjerice, polis može zahtijevati bilo kakvu (fizičku ili materijalnu) žrtvu od pojedinca.⁴⁵ Ta žrtva može biti i ljudska – primjerice, izlaganje pogibelji u ratu kako bi se obranila država. Nadalje, pojedinac je dio države, a država bi zapravo bila samo skup okupljenih pojedinaca koji se udružuju jer sami sebi nisu dovoljni:

» - Prema mome mišljenju, nastaje, dakle, država, zato, što svaki od nas nije sam sebi dosta, nego mu mnogo treba i potrebni su mu drugi; ili što drugo misliš, da je početak osnivanja države?«⁴⁶

Iz navedenog je vidljivo kako je povezanost pojedinca i države prisutna od samog njezinog nastanka. Novija tumačenja države bitno se razlikuju od Platonovog. Tako, primjerice, francuski filozof Jacques Maritain ističe kako je država zapravo skup ustanova, a ne pojedinaca: »Nije to čovjek ni grupa ljudi; to je skup ustanova kombiniranih u upravljački aparat na društvenom vrhu.«⁴⁷ On također ističe kako država treba biti u službi čovjeka, a ne obrnuto kako je smatrao Platon. Čitavo učenje na kojemu počiva Platonova *Država* može se uočiti u dijalogu Trazimaha i Sokrata u kojemu se očituje važnost svakoga člana kao obrtnika koji obavlja svoj posao dobro i predano kako bi sam polis bio pravedan i kako bi mogao dobro funkcionirati: »Iz Sokratove rasprave s Trazimahom slijedi zaključak da će pravedni grad biti udruženje u kojem je svatko obrtnik u strogom smislu, grad obrtnika ili majstora, muškaraca (i

---

⁴³ Kubn, Helmut »Platon« u: Maier, Hans; Rausch, Heinz; Denzer, Horst, *Klasici političkog mišljenja* (Zagreb: Golden marketing, 1998.) str. 25.

⁴⁴ Kubn, »Platon« u: Maier, Hans; Rausch, Heinz; Denzer, Horst, *Klasici političkog mišljenja*, str. 25.

⁴⁵ Isto, str. 25.

⁴⁶ Platon, *Država*, str. 93.

⁴⁷ Maritain, Jacques, *Čovjek i država* (Zagreb: Globus, nakladni zavod, Školska knjiga, nakladni zavod, 1992.) str. 26.-27.

žena) od kojih svaki ima samo jedan posao koji obavlja dobro i posve predano, to jest, ne misleći na vlastitu korist i samo radi dobra drugih ili radi općega dobra.«⁴⁸

---

⁴⁸ Strauss, Leo »Platon« u: Strauss, Leo; Cropsey, Joseph, *Povijest političke filozofije* (Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2006.) str. 17.

6. Ustrojstvo države i najbolji vladari

Platon svoju strukturu države dijeli na tri dijela, odnosno staleža: prvi bi bili proizvođači koji teže zaradi i ugodi, čuvari koji brane državu od neprijatelja i vladare koji upravljaju državom. Platon, kao što je već rečeno, smatra da svatko treba obavljati posao za koji je sposoban jer nisu svi ljudi jednaki po svojim urođenim sposobnostima. Budući da je pravednost najviša vrlina i jedini bitni princip za kojim se Platon vodi, ne može svatko biti vladar i vladati državom. Prema Platonu, tu sposobnost imaju jedino filozofi jer oni posjeduju cjelinu, odnosno sklad svih dijelova duševne cjeline. Samo filozofi mogu pridonijeti dobru u državi, a izbjegavanju zla:

» - Ako ili filozofi ne postanu u državama kraljevi, ili ako sadašnji kraljevi i vladari ne postanu filozofi istinski i potpuno, i ako se to oboje ne složi u jedno, naime državna vlast i filozofija, te ako od onih, koji sada odjelito slijede bilo jedno bilo drugo, svi ne budu prislino odalečeni od vlasti, onda ne će, mili Glaukone, prestati zlo u državama, a mislim ni u rodu ljudskome.«⁴⁹

Zadatak filozofa jest da objedine političku moć i težnju za istinskim znanjem i mudrošću. Tek tada će nestati nepravde i nevolje koje su dominantne u postojećim polisima.⁵⁰ Iz navedenog se može zaključiti da »Platon zapravo želi reći da osobe odgovorne za upravljanje polisom moraju biti upućene u temeljno znanje, a filozofija je jedna od disciplina koja nam omogućuje ostvarenje takvog oblika znanja.«⁵¹ Nadalje, Platon smatra kako se ne može svatko nazvati filozofom: »One koji teže za spoznajom i stjecanjem istinskoga znanja Platon nazivlje *philosophi*, dok svi oni koji ostaju samo u sferi mnijenja, ne zaslužuju veće priznanje od naziva *philodoxoi*.«⁵² Iz navedenog je vidljivo kako Platon smatra kako je ključno znanje, a ne mnijenje jer je mnijenje nepouzđano i neizvjesno. Mnijenje nije niti znanje niti neznanje, ono je između znanja i neznanja.⁵³ Jedino bi filozofi (prema Platonu) mogli svoje znanje staviti u službu dobrobiti polisa te nadići svoje osobne interese jer jedino oni spoznaju etičke ideje u njihovoj potpunosti i savršenosti.⁵⁴ Ljubitelji istinskog znanja uvijek moraju težiti dobru i njegovu provođenju u praksi, a ne samo teoriji jer jedino tako mogu istinski uspješno i mudro vladati državom. Također, Platon u šestoj knjizi *Države* ističe osobnosti koje bi pravi vladar,

---

⁴⁹ Platon, *Država*, str. 216.

⁵⁰ Zovko, »Uvod« u: Platon, *Država* str. 26.

⁵¹ Isto, str. 26.

⁵² Isto, str. 27.

⁵³ Platon, *Država*, str. 223.

⁵⁴ Zovko, »Uvod« u: Platon, *Država* str. str. 28.

odnosno filozof (ili ljubitelj mudrosti) trebao imati. Time određuje narav filozofa; on mora uvijek ljubiti nauk (odnosno bitak koji uvijek jest, nepromjenjiv je), ne smije lagati, mora ljubiti istinu, ne smije težiti tjelesnim nasladama niti biti željan blaga, ne smije biti sitničav, ne smije biti »kukav« niti »prost« u svojoj naravi, mora brzo i lako učiti, mora dobro pamtit; ne smije biti zaboravan, mora biti umjeren.⁵⁵ Ipak, problem nastaje u tome što ljudi (počevši od Adimanta) često smatraju filozofe čudnima, pa čak i lošima i beskorisnima.⁵⁶ Taj stav prevladava među narodom i Sokrat smatra da je on na neki način i očekivan. On izvor neprijateljstva polisa prema filozofima prvenstveno vidi u samim polisima: »sadašnji polisi, to jest, polisi kojima ne vladaju filozofi, podsjećaju na skupine umobolnika koje kvare većinu onih koji su sposobni postati filozofima i kojima oni, koji su se uspjeli oduprijeti svim preprekama i postali filozofima, s pravom s gnjušenjem okreću leđa.«⁵⁷ Nadalje, Sokrat smatra kako je teško, ali ne i nemoguće postići preklapanje filozofije i političke moći. Između države i filozofa postoji određeni prirodni nesklad koji je moguće izbjeći jedino radikalnom promjenom. Taj nesklad sastoji se u mnogočemu, a Sokrat navodi primjer u kojemu govori kako filozofi ne pripadaju mnoštvu, odnosno kako filozofija nije za mnoštvo.⁵⁸ Radikalna promjena koja bi donijela spas za državu sastojala bi se u tome da filozofi prestanu odbijati vladati državama, ali i da države prestanu odbijati vladavinu filozofa.⁵⁹ Također, za navedenu potrebnu promjenu nužna je i prava vrsta uvjeravanja. Ona se postiže umijećem uvjeravanja, odnosno Trazimahovim umijećem koje je u službi filozofije i pod vodstvom filozofa.⁶⁰ Iako je mnoštvo često dobroćudno te bi ga filozofi trebali moći uvjeriti, to se često ne događa. Tome doprinosi činjenica da filozofi uglavnom nisu vladari. Ipak, ta činjenica ukazuje na to da je teže uvjeriti filozofe da vladaju mnoštvom nego uvjeriti mnoštvo da prihvati filozofe kao vladare.⁶¹ Filozofe se, zapravo, može samo prisliti da postanu vladari kako bi se pobrinuli za dobrobit države.⁶² Oni, naime, sami po sebi nisu voljni vladati te se može zaključiti da je istinska pravedna država zapravo nemoguća, a onemogućuje ju upravo "nevoljni filozofi". Sada se nameće pitanje: »Zašto filozofi nisu voljni vladati?«⁶³ Odgovor je, zapravo, vrlo jednostavan. Naime, filozofi »nemaju vremena za bavljenje ljudskim poslovima, kamoli za njihovo vođenje.«⁶⁴ Njima je

---

⁵⁵ Platon, *Država*, str. 228.-230.

⁵⁶ Isto, str. 231.

⁵⁷ Strauss, »Platon« u: Strauss, Leo; Cropsey, Joseph, *Povijest političke filozofije*, str. 30.

⁵⁸ Platon, *Država*, str. 238.

⁵⁹ Strauss, »Platon« u: Strauss, Leo; Cropsey, Joseph, *Povijest političke filozofije*, str. 30.

⁶⁰ Isto, str. 30.

⁶¹ Isto, str. 31.

⁶² Platon, *Država*, str. 245.

⁶³ Strauss, »Platon« u: Strauss, Leo; Cropsey, Joseph, *Povijest političke filozofije*, str. 31.

⁶⁴ Isto, str. 31.

puno važnija želja za znanjem i ljubav prema filozofiji kao onom najljepšem i najblaženijem. Njima se "ljudske stvari" čine bezvrijednim. Oni smatraju kako su još za života usidreni na takozvanim »Otocima blaženika«⁶⁵, daleko od svojih država. Upravo iz toga razloga, jedino prisila bi ih mogla navesti da vladaju državama koje pravilan odgoj filozofa smatraju svojom najvećom zadaćom. Za razliku od nefilozofa, istinski filozofi ne nadmeću se za nekim "zemaljskim" stvarima. Iz toga proizlazi i činjenica da oni ne čine zlo drugim ljudima.⁶⁶ Filozof će uvijek služiti drugima (svojim sugrađanima ili svojoj državi) te neće sebe stavljati na prvo mjesto. On uvijek poštuje zakon što ga, zapravo, čini pravednim u smislu u kojemu su pravedni (ili bi barem trebali biti pravedni) svi članovi pravedne države, bili oni filozofi ili ne. Nažalost, većina ljudi odlučuje se za nepravednost jer je ona privlačnija; pravednost je privlačna samo u odnosu na posljedice. Filozof služi svojoj državi pod prisilom, ali ta prisila je zapravo samoprisila.⁶⁷ Ako se i odluči sudjelovati u vladanju državom, filozof to uglavnom čini iz domoljublja, a ne iz korsiti ili dobrih posljedica koje dolaze kao privilegija vlasti. S druge strane, politički život, dakle onaj koji je udaljen od filozofije, je za Platona poput života u špilji. Nefilozofi vide tek privid, odnosno sjene stvari. Uvjerenja u kojima oni žive zapravo su samo mnijenja. Također je bitno naglasiti kako je nefilozofima pravednost stvar prisile te ju oni vole isključivo radi dobrih posljedica. Filozofija je pak »nastojanje da se ide dalje od mnijenja prema znanju«⁶⁸ Iz toga proizlazi da filozofi ipak ne mogu na lak način uvjeriti mnoštvo (kako je prije rečeno). Može se zaključiti da je poklapanje političke moći i filozofije gotovo nemoguće, odnosno da postoji određena prirodna napetost između filozofa i države koju je teško prevladati.

7. Politička opravdanost »plemenite laži«

Zabrana laganja još je od antike imala svojih izuzetaka. Određene vrste laži bile su dopuštene, odnosno izuzete od zakona. Takva je (dopuštena) laž bila, primjerice, laž iz uljudnosti ili

---

⁶⁵ Platon, *Država*, str.265.

⁶⁶ Strauss, »Platon« u: Strauss, Leo; Cropsey, Joseph, *Povijest političke filozofije*, str. 31.

⁶⁷ Isto, str. 33.

⁶⁸ Isto, str. 31.

obzirnosti (primjerice, slažemo nekoga što mislimo o njegovoj novoj knjizi), zatim laž u nevolji i slično.⁶⁹ Laž u nevolji već je kod Ksenofonta nailazila na odobravanje, a kasnije se potvrđuje i u novome vijeku u raspravi Immanuela Kanta i Benjamina Constanta.⁷⁰ Oni raspravljaju o tome mora li se ubojici koji kuca na vrata stana u kojemu se nalazi osoba koju želi ubiti reći istina. Kant smatra da se ne smije lagati ni u kojemu slučaju pa tako ni u ovome jer se time nanosi šeteta kolektivu, odnosno čitavom čovječanstvu jer smo tako prekršili društveni ugovor na koji smo sami pristali (zakone). Za razliku od Kanta, Platon u svojoj *Državi* ipak dopušta neke vrste laži, takozvane “plemenite laži”. Takva vrsta laži otvara neka nova moralnofilozofijska pitanja poput onoga je li dopuštena laž ukoliko je prisutna dobra namjera. “Plemenita laž” se u *Državi* pojavljuje u dva navrata; prvotno u obliku obmane koja se sastoji u tome da se slaže ljudima kako je bog kod poroda primiješao zlato onima koji bi trebali biti vladari, srebro je primiješao onima koji bi trebali biti pomoćnici, a željezo i mjed onima koji bi trebali biti ratari i obrtnici.⁷¹ Iduće mjesto na kojemu se pojavljuje “plemenita laž” jest dio koji govori o brakovima i tome kako treba spajati najbolje muškarce s najboljim ženama i najgore s najgorima. To će se učiniti na način da će se zakonom odrediti svetkovine, a da će mladenci biti unaprijed izabrani, iako će im se činiti da je to sve stvar slučajnosti.⁷² Za tu laž bit će zaslužni vladari jer je jedino njima dopušteno služiti se lažima radi stvaranja većeg dobra. Ipak, zbunjujuća je činjenica da se dopušta laganje vladarima koji bi po prirodi trebali težiti istini. Laganje je, dakle, dopušteno filozofima (vladarima), a istodobno se strogo zabranjuje građanima. Iako na prvi pogled to izgleda kontradiktorno, odgovor zbog čega je to dopušteno vrlo je jednostavan. Naime, filozofi (vladari) posjeduju istinsko znanje, a ne samo mnijenje poput građana te ih kao takvi nadmašuju. Obični građani mogli bi se nazvati samo laicima, dok bi vladari bili pravi stručnjaci.⁷³ Ovo moralnopolitičko pitanje može se usporediti i s pitanjem moralnosti liječnika, vojskovođe ili kormilara: »Plemenita laž u politici može se usporediti s liječnikovom laži koji pacijentu prešuti istinu o njegovu lošem stanju kako ga ne bi učinio još bolesnijim. Plemenita laž nalikuje lukavstvu vojskovođe koji kolebljivoj vojsci priča izmišljotinu da su neprijatelji na jednom krilu već natjerani u bijeg. Na posljetku, Platonova plemenita laž slična je i laži kormilara koji putnicima prešuti loše stanje broda ne bi li tako spriječio paniku.«⁷⁴ Pitanje koje se nameće jest ono je li uopće nepravedna “plemenita laž”.

---

⁶⁹ Ottmann, Henning »Plemenita laž« i njezina uloga u politici, Polit. misao, Vol XL (2003.) br. 3, str. 95-102, na str. 96.

⁷⁰ Ottmann, »Plemenita laž« i njezina uloga u politici, Polit. misao, Vol XL (2003.) br. 3, str. 95-102, na str. 96.

⁷¹ Platon, *Država*, str. 149.

⁷² Isto, str. 199.-200.

⁷³ Ottmann, »Plemenita laž« i njezina uloga u politici, Polit. misao, Vol XL (2003.) br. 3, str. 95-102, na str. 97.

⁷⁴ Isto, str. 97.

Platonova “plemenita laž” može se smatrati paternalističkom, točnije, ona izvire iz znanja samih filozofa i njihove dobre volje te se kao takva uklapa u antidemokratsku tendenciju Platonove *Države*.⁷⁵ Naime, Platon se ne može smatrati pristašom demokracije jer su u demokraciji svi politički jednaki, odnosno svi mogu birati vlast, ali i svi mogu biti izabrani, odnosno sudjelovati u samoj vlasti. Platon se s tim ne slaže jer on smatra da su za vlast, kao što je već prethodno rečeno, sposobni jedino filozofi, odnosno jedino oni imaju potrebne predispozicije koje im omogućuju dobru i pravednu vladavinu. To jedna od ključnih pretpostavki Platonova idealna grada ili države. Upravo ta pretpostavka ključna je i za razumijevanje političke opravdanosti “plemenite laži”: »Tko stekne istinsko znanje, zna što je dobro za druge, a budući da ti drugi ne mogu sami dospjeti do istinskog znanja dobrog, njima se pokazuje put u obliku mita i plemenite laži.«⁷⁶ Iz svega navedenog može se zaključiti kako je “plemenita laž” zapravo opravdana, barem u slučaju Platonova polisa ili države. Nadalje, “plemenita laž” prisutna je danas u gotovo svim područjima života, počevši od, već prethodno spominjanih područja, kao što su medicina, pomorstvo (ili neki drugi oblik prometa) pa čak i politika, iako je vrlo upitno može li se u području politike laž uopće nazvati “plemenitom” ili je to ipak samo obična laž. Bilo kako bilo, može se zaključiti da su laži (bile one “plemenite” ili obične) društveno prisutne od pamtivijeka pa sve do današnjega dana. Ljudima je, izgleda, prirodno težiti lažima, osobito ako će im one donijeti kakve dobre posljedice ili privilegije. Ipak, treba imati na umu da postoji bitna razlika između “obične” laži i one koja se može smatrati “plemenitom”. Obične laži bi u svakome slučaju trebalo izbjegavati jer one same po sebi ne donose nikakvo dobro niti onome koji tu laž iznosi, niti onome koji tu laž sluša ili prihvaća. Naposljetku, ima nešto istinito i u onoj, dobro poznatoj, staroj poslovice koja govori da niti jedna laž nije trajna te da svaka istina (ili laž) na kraju izađe na vidjelo.

---

⁷⁵ Isto, str. 97.

⁷⁶ Isto, str. 97.

8. Uloga umjetnosti u Platonovoj *Državi*

Još na samome početku estetičkih promišljanja u Grčkoj bio je poznat Platonov iskaz iz desete knjige *Države* u kojemu govori kako postoji »stara razmirica između filozofije i pjesništva«⁷⁷, a koja se odnosi na staro rivalstvo između mita i logosa u težnji nad primatom za znanjem i mudrošću. Naime, u razdoblju predfilozofske grčke misli smatralo se da mitovi imaju veliku ulogu u formiranju društvenih vrijednosti i da su pjesnici pod božanskim nadahnućem pa su, sukladno tomu, posjedovali mudrost i znanje o ljudima i bogovima.⁷⁸ S pojavom kritičkog, racionalnog mišljenja, javlja se i potreba za distanciranjem od mitologije kojoj se (osim religijskog i obrazovnog značaja) pripisivao i autoritet u pogledu znanja i posjedovanja temeljnih istina.⁷⁹ Tada postaje jasno da mitologija ne može biti jedini izvor znanja. U razdoblju prije Platona neki filozofi pokušavali su otvoriti estetička pitanja, ali tek se u Platonovu djelu može pronaći »sustavna refleksija o umjetnosti i elementi govora o poeziji i lijepome koji su relevantni za aspekt filozofije umjetnosti«⁸⁰ U *Državi* je Platon iznio svoju najoštriju osudu i najupečatljiviju kritiku umjetnosti i poezije.⁸¹ Platonova ontologija lijepoga nadovezuje se na filozofsku baštinu njegovih prethodnika, osobito Sokrata. Za razumijevanje njegove metafizike lijepoga i filozofske kritike poezije potrebno je imati u vidu širi povijesni kontekst u kojemu se razvila grčka mitologija i poezija. Tako neki autori smatraju da je početak literarne kritike već u Homerovim muzama, neki u Aristofanovim *Žabama* i tako dalje.⁸² Također je bitno spomenuti i sofiste koji su bili suparnici pjesništva i smatrali su da je vrlo bitan dio obrazovanja i kritika mitologije i pjesništva. Platon, za razliku od sofista, zamjenjuje manipulativnu ulogu jezika s filozofskim logosom (moć jezika nastojao je usmjeriti na stjecanje znanja).⁸³ *Država* predstavlja prvo ishodište filozofije umjetnosti. U njoj Platon na primjeru pjesništva dokazuje kako je filozofsko iskustvo moguće, odnosno on se zanima za pjesništvo kao oblik spoznavanja. Pri tome je pjesništvo neistinito, odnosno udaljeno od filozofije istine, točnije, odnos filozofije i pjesništva je sagledan iz superiorne filozofske perspektive. Platonova kritika poezije temelji se na epistemološkom prigovoru pjesničke irelevantnosti s obzirom na znanje i umijeće. Osnova Platonove kritike umjetnosti leži u razlici između znanja i inspiracije (prema P. Woodruffu).⁸⁴ Platon tvrdi da je umjetnik inspiriran, ali mu nedostaje »racionalno shvaćanje i aspiracija za

---

⁷⁷ Platon, *Država*, str. 367.

⁷⁸ Delija Treščec, Nives, *Platonova kritika umjetnosti* (Zagreb: Naklada Jurčić, 2005.) str. 9.

⁷⁹ Delija Treščec, *Platonova kritika umjetnosti*, str. 10.

⁸⁰ Isto, str. 10.

⁸¹ Isto, str. 21.

⁸² Isto, str. 12.

⁸³ Isto, str. 14.

⁸⁴ Isto, str. 16.

način razumijevanja⁸⁵ koji se postiže dolično provedenim životom. Budući da u Platonovoj (političkoj) filozofiji briga za dobrobit drugih ima veliku važnost, on smatra kako pjesnicima nedostaje djelovanje usmjereno prema drugima kako bi poslužili kao pouzdano mjerilo i vodstvo kroz život. Platonova filozofija prožeta je brigom za moralno zdravlje svojih suvremenika i sugrađana pa tako njegovi dijalozi često sadrže pedagošku komponentu. Isto je tako i s pjesništvom koje je motivirano obrazovnim interesom; naime, od pjesništva su poželjni samo hvalospjevi za bogove i pohvale za dobre, dok ostale pjesnike ne treba primiti u državu koja hoće imati dobre zakone jer oni bude prosti dio duše, a uništavaju razumnost.⁸⁶ Nadalje, treba zabraniti one pjesme koje potiču lakomost i podmitljivost. Treba pjevati o bogovima, božanstvima i Hadu, ali i o ljudima na način da se pravda prikaže kao korisna i dobra, a ne obrnuto. Zanimljivo je da Platon smatra kako je loše oponašanje za polis samo ono koje odražava neprimjerena ponašanja i ljudske osobine, dakle nije svako oponašanje loše. Posve je prihvatljivo oponašanje koje ima uzor u vrlinama. Platon naglašava važnost dobrog duševnog raspoloženja koje kao posljedicu ima i dobre pjesme, a to označava nešto što je uistinu lijepo i dobro. Ovdje ističe dobru stranu oponašanja te njezinu prihvaćenost u državi. Ipak, umjetnici imaju više loših strana nego dobrih. Platon, naime, u desetoj knjizi daje primjer obrtnika koji stvara predmet i umjetnika koji stvara sliku toga predmeta (kopiju kopije).⁸⁷ Upravo zato što stvara kopiju kopije, umjetnik je trosturko udaljen od bitka. Oponašatelj (umjetnik) nikada ne može imati pravo znanje o stvari koju oponaša, nego samo privid ili ono kako se većini čini da ta stvar jest. Pravo znanje o stvari može imati samo njezin tvorac, a ne oponašatelj. Ovo je bitno istaknuti jer ovdje ponovno dolazi do izražaja Platonov stav kako je za sve (pa tako i za državu) bitno znanje, a ne mnijenje. Upravo iz toga razloga Platon slovi kao oštar kritičar umjetnosti, iako je već rečeno da on neke oblike umjetnosti ipak tolerira. Može se zaključiti da Platon krtizira sve što može imati negativne posljedice za građane (primjerice, loše pjesme – one koje bogove prikazuju u negativnom kontekstu, koje pozivaju na nasladu i slično.), a samim time i za državu jer se ponašanje pojedinca odražava na čitav kolektiv (polis).

---

⁸⁵ Isto, str. 17.

⁸⁶ Platon, Država, str. 365.

⁸⁷ Isto, str. 355.

9. Zaključak

Platonova *Država* smatra se jednim od najvažnijih filozofskih djela iz područja filozofije politike. U njoj Platon iznosi svoju viziju idealnoga polisa, odnosno detaljno opisuje kako bi polis trebao izgledati, tko bi u njemu trebao vladati, kojim vrlinama treba težiti i tako dalje. Prema Platonu, glavna vrлина za kojom svi trebaju težiti jest pravednost koja se očituje ostvarivanjem sklada svih dijelova duše (samodisciplina, mudrost i hrabrost). Takvu istinsku pravednost, koja je prvenstveno vođena mudrošću, mogu postići jedino filozofi. Upravo iz toga razloga, filozofi su jedini sposobni vladati državom na ispravan način. Budući da oni posjeduju istinsku mudrost i pravednost, oni kao takvi odbijaju vladati državom jer njima “zemaljske” i “ljudske” stvari nisu privlačne te oni kao takvi ne pripadaju mnoštvu. Nadalje, jedino filozofi se, prema Platonu, smiju koristiti takozvanom “plemenitom laži” jer oni, za razliku od ostalih građana koji posjeduju samo mnijjenje, posjeduju istinsko znanje te s njim mogu upravljati i na način da ponekad iskoriste tu “plemenitu laž” kako bi postigli neko veće dobro. Također je bitno istaknuti kako Platon smatra ključnom povezanost između pojedinca i države, točnije kako se svako ponašanje pojedinca ujedno preslikava i na državu. To se može povezati i s Platonovim negativnim stajalištem prema umjetnosti, odnosno pjesništvu. Naime, Platon smatra kako pjesništvo budi prosti dio duše, a uništava razumni te ga je kao takvo potrebno izbaciti iz države. Ipak, postoje i neke pjesme koje su dobre jer u dušu unose plemenitost i otmjenost. Budući da pjesništvo djeluje (odnosno ostavlja trag) na pojedinca, bilo dobro ili loše, ono ostavlja trag i na čitavu državu. Zbog toga je Platon skeptičan po pitanju pjesništva.

10. Popis literature

De Srescenzo, Luciano, *Povijest grčke filozofije*, s talijanskog prevela Jelena Butković (Zagreb: Znanje, 2012.)

Delija Treščec, Nives, *Platonova kritika umjetnosti* (Zagreb: Naklada Jurčić, 2005.)

Filipović, Vladimir, *Filozofijski rječnik* (Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1989.)

Kokić, Tonći, *Pregled antičke filozofije* (Zagreb: Naklada Breza, 2015.)

Kubn, Helmut »Platon« u: Maier, Hans; Rausch, Heinz; Denzer, Horst, *Klasici političkog mišljenja*, preveo Kiril Miladinov (Zagreb: Golden marketing, 1998.)

Maritain, Jacques, *Čovjek i država*, s francuskoga preveo Marko Kovačević (Zagreb: Globus, nakladni zavod, Školska knjiga, nakladni zavod, 1992.)

Ottmann, Henning »Plemenita laž« i njezina uloga u politici, s njemačkoga preveo Dubravko Grbešić, *Polit. misao*, Vol XL (2003.) br. 3, str. 95-102

Platon, *Država*, preveo Martin Kuzmić (Zagreb: Naklada Jurčić, 2001.)

Strauss, Leo »Platon« u: Strauss, Leo; Cropsey, Joseph, *Povijest političke filozofije*, prevela Mirjana Paić-Jurinić (Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2006.)

Vuchetich, Laurenz, *Pravednost I pravičnost u filozofiji prava*, u: *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, Vol. 41. No. 85, 2007. , Zagreb, str. 47-76

Zovko, Jure »Uvod« u: Platon, *Država* (Zagreb: Naklada Jurčić, 1997.)